

ƏRZAQ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN EDİLMƏSİNDƏ İNNOVASIYALARIN ROLU

Vüqar Muradov¹, Pərviz Məmmədov²

XÜLASƏ

Tədqiqatın məqsədi-ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində innovasiyaların roluna, regionlarda innovativ fəaliyyətin inkişafına aydınlıq gətirməkdir.

Tədqiqatın metodologiyası-Tədqiqat işi mövcud nəzəri-metodoloji baza əsasında yazılmışdır.

Tədqiqatın tədbiqi əhəmiyyəti-Tədqiqatın nəticələrindən problemlə bağlı gələcək tədqiqatlar üçün nəzəri baza rolunu oynaya bilər.

Tədqiqatın nəticələri-Tədqiqat işində ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində kənd təsərrüfatına və qida sənayesinə uğurlu və davamlı innovasiyaların tətbiqinin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyi göstərilmiş, bu problemin həllinin kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının yeni texnologiyalarına intensiv şəkildə keçidlə mümkün olmasına aydınlıq gətirilmişdir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi-aşağıdakı müddəalarda üzə çıxmışdır: 1.Dövlətin ərzaq təhlükəsizliyi konsepsiyası dəqiqləşdirilmiş və genişləndirilmiş, ərzaq təhlükəsizliyi çərçivəsində ərzaq və istehsal komponenti ayrılaraqmaq əsaslandırılmışdır; 2.Milli təhlükəsizlik sistemində təkə iqtisadi deyil, həm də sosial və ekoloji təhlükəsizliyə tabe olan ərzaq təhlükəsizliyinin yeri dəqiqləşdirilmişdir.

Açar sözlər: Kənd təsərrüfatı, aqrar itisadiyyat, ərzaq təhlükəsizliyi, innovasiyalar

Giriş.Yeni bilik tutumlu resurslara qənaət edən texnologiyaların, bilik iqtisadiyyatının və investisiyaların əhəmiyyətini qiymətləndirməmək olmaz. Onlar kənd təsərrüfatının bu günü və gələcək inkişafını, kənd təsərrüfatı məhsullarının saxlanması və emalını, regionların və bütün ölkənin ərzaq təhlükəsizliyini müəyyən edir, bazar şəraitində istehsalın rəqabət qabiliyyətini təmin edən əsas amillərdir. Ərzaq təhlükəsizliyi hər bir insanın sağlam və məhsuldar həyat tərzini üçün ərzaqla kifayət qədər təmin edilməsi deməkdir. Bu problemin həlli, ilk növbədə, yoxsulluğun azaldılması, ərzaq təminatının və ərzaq məhsullarından istifadənin səmərəsinin artırılması ilə bağlıdır. Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasında innovasiya proseslərinin davamlı yüksək inkişafının mühüm rolu vardır. Dövlət innovasiya siyasətinin həyata keçirilməsi ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə, kənd təsərrüfatının daha da müasirləşməsinə və modernləşməsinə kömək edir.

Ərzaq təhlükəsizliyi insanın mövcud olması, yaşaması üçün əsas göstəricidir. Keyfiyyətli və müxtəlif qidaların gündəlik qəbulu hər bir insan üçün çox vacibdir. Əhalinin qidalanma səviyyəsi ölkənin ümumi iqtisadi inkişaf səviyyəsini xarakterizə edir. Əhalinin ərzaq məhsulları ilə təmin edilməsi mühüm amildir və sosial həyatın iqtisadi strukturunun həyat qabiliyyəti səviyyəsini müəyyən edən meyardır. Qida problemi həmişə ümumbəşəri problem kimi çıxış etmişdir.Çünki ərzaq lazımı miqdarda istehsal olunmayanda həmin cəmiyyətdə ərzaq qıtlığı nəzərə çarpan fakta çevrilir və bu da öz növbəsində ciddi ictimai-siyasi problemlər yaradır.

¹Əsas müəllif/Corresponding author: Vüqar Muradov, Elm və Təhsil Nazirliyi, Bakı Mühəndislik Universiteti, Sənaye mühəndisliyi kafedrasının dosenti, e-mail: vmuradov@beu.edu.az

²Pərviz Məmmədov, Elm və Təhsil Nazirliyi, Bakı Mühəndislik Universiteti, Sənaye mühəndisliyi kafedrasının dosenti, e-mail: pmemmedov@beu.edu.az

Ölkələrdə baş verən təbii fəlakətlər, müharibələr, iqtisadi böhranlar, sosial strukturun köklü dəyişməsi, əhalinin və ərzaq istehsalı müəssisələrinin ərazi üzrə qeyri-proporsional bölgüsü və s. qida çatışmazlığı problemini yaradan səbəblər sırasındadır. Bu baxımdan sabit ərzaq təminatı və ərzaq təhlükəsizliyi çox vacib məsələlərdən biridir.

Kənd təsərrüfatında innovasiyaların tətbiqinin əhəmiyyəti

Kənd təsərrüfatının dinamik inkişafının təmin edilməsində innovasiyaların tətbiqi mühüm rol oynayır. Kənd təsərrüfatında istehsalın texniki, texnoloji və təşkilati cəhətdən yenilənməsi əsasında əmək məhsuldarlığının artırılması və rəqabətqabiliyyətli məhsulların istehsalının genişləndirilməsi üçün innovasiya böyük rol oynayır. Kənd təsərrüfatının innovativ inkişafı həm də aqrar sahədə fəaliyyətlə bağlıdır. "Ölkənin aqrar iqtisadiyyatının inkişafının təmin edilməsi və onun sosial-iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsində əsas məqsəd ölkə əhalisinin ərzaq və kənd təsərrüfatı məhsullarına olan tələbatının ödənilməsi, onların təzə və geni dəyişdirilməmiş məhsullara əlçatanlığının təmin edilməsidir" (Hüseynov, 2018).

"Dayanıqlı inkişaf məsələlərinin həlli, xüsusən də torpaq və su ehtiyatlarının mühafizəsi və səmərəli istifadəsi üçün əlverişli imkanlar yaradır. Bu baxımdan kənd təsərrüfatının geniş vüsət alması kənd təsərrüfatında innovasiyaların yayılması, qlobal miqyasda ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, eləcə də ekoloji tarazlığın gözləntiləri üçün mühüm amillərdəndir" (Fikrətzadə və Babayeva, 2022)

Qeyd etmək lazımdır ki, ictimai həyatın bütün sahələrində yüksək tərəqqi və dirçəliş yoluna qədəm qoyan Azərbaycan strateji məqsədlərinə qısa zamanda nail olmuş və özünün spesifik milli inkişaf modelinə çevrilmişdir. Qısa müddət ərzində Azərbaycan Qərb dövlətlərinin onilliklər boyu keçdiyi inkişaf mərhələlərini keçərək bütün dünyanı silkələyən qlobal böhrandan minimal itkilərlə çıxaraq ÜDM istehsalının eyni dərəcədə yüksək templərini qoruyub saxlamış və nüfuzlu dövlət qurumları və qlobal maliyyə institutları tərəfindən rəğbətlə qarşılanmışdır.

Innovasiya siyasəti dövlətin siyasi innovasiya siyasətinin tərkib hissəsi kimim fəaliyyəti ilə bağlı iqtisadi siyasəti tərkib hissəsi sayılır və müxtəlif elmi tədqiqatlardan, təcrübə-konstruktor işlərindən, texnoloji proseslərdən istifadəni əks etdirir. Innovasiya fəaliyyəti yerli məhsulların rəqabət qabiliyyətinin artırılması, ümumilikdə iqtisadi artımın təmin edilməsi, habelə ekoloji təhlükəsizliyin və əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədi ilə də həyata keçirilir.

Ümumiyyətlə, innovasiya kənd təsərrüfatının gələcək və bu günkü inkişafını, kənd təsərrüfatı məhsullarının mühafizəsi və emalı, regionların və bütövlükdə ölkənin ərzaq təhlükəsizliyini müəyyən edir, bazar iqtisadiyyatı şəraitində istehsalın rəqabətqabiliyyətliliyinin təmin edilməsində əsas amil hesab olunur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın kənd təsərrüfatında innovativ inkişaf prosesləri sürətlənir. "Ölkəmizin milli maraqları mövcud sosial-siyasi və iqtisadi reallıqlardan irəli gələn innovasiya siyasətinin formalaşdırılmasını və bu istiqamətdə müəyyən əməli tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir. Bu yolla istehsalın əsaslı şəkildə modernizə edilməsi üçün irimiqyaslı investisiya axını təmin oluna bilər" (Qasimov, 2009). Innovasiyaların tətbiq olunduğu iqtisadiyyatın mahiyyəti respublikada neft sənayesindən sonra ən inkişaf etmiş sahə olan kənd təsərrüfatının elmi, texniki yeniliklər və böyük maliyyə qoyuluşları ilə daha da canlandırılmasından ibarətdir.

"Müasir şəraitdə kənd təsərrüfatının dinamik inkişafının təmin edilməsi bu sahədə innovasiyaların mənimsənilməsi ilə bağlıdır. Innovasiyalar iqtisadiyyatın aqrar sektorunda istehsalın texniki, texnoloji və təşkilati əsaslarının yeniləşməsi bazasında məhsuldarlığın

artırılmasında, rəqabətcabiliyyətli məhsul istehsalının genişləndirilməsində başlıca rol oynayır. Kənd təsərrüfatının innovasiyalı inkişafı, həmçinin aqrar sahədə fəaliyyətlə bağlı dayanıqlı inkişaf məsələlərinin həllinə, ilk növbədə torpaq və su resurslarının qorunması və səmərəli istifadəsinə əlverişli imkanlar yaradır" (Fikrətzadə və Babayeva, 2022).

Kənd təsərrüfatı innovasiyasının növləri ilk növbədə istehsalın artırılması (qida, yem və s.) və məhsulun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması (böyümə şəraiti, istehsal prosesi) ilə əlaqədardır. "Təşkilati və idarəetmə innovasiyaları texnoparklar, kənd təsərrüfatı firmaları, kənd təsərrüfatı holdinqləri, konsaltinq strukturlarının və informasiya xidmətlərinin təşkili formasında integrasiya olunmuş birləşmələrin yaradılmasını nəzərdə tutur" (Храмцов, 2009).

Azərbaycanda ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi istiqamətində mütəmadi olaraq mühüm işlər aparılır. "2003-2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı", "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üzrə Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)", "Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı (2004-2008-ci illər)" və digər qəbul olunmuş sənədlərdən irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsi, o cümlədən fermerlərə maliyyə və texniki dəstəyin göstərilməsi, sahibkarlığın inkişafı, regionlarda infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi əhalinin istehlakında yerli məhsulların xüsusi çəkisinin artmasını təmin edib. "2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında regionların sosial-iqtisadi inkişafı proqramı" da əsasən regionlarda işsizliyin azaldılmasına və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə yönəlib. Bu problemlərin həlli aqrar sahənin inkişaf strategiyasının əsasını təşkil edir və aqrar sektorla, bu sahəyə investisiyaların qoyuluşu ilə sıx bağlıdır. Ölkədə ərzaq təminatı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 2 mart tarixli 640 nömrəli Sərəncamı ilə 2001-2010-cu illəri əhatə edən "Azərbaycan Respublikasının ərzaq təhlükəsizliyi Proqramı", 2008-ci il 25 avqust tarixli 3004 nömrəli Sərəncamı ilə "2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı", 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi" təsdiq edilmiş, həmçinin bu islahatların davamı olaraq məqsədli proqramlar, konsepsiyalar və digər sənədlər qəbul olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikasında qida təhlükəsizliyi sisteminin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" 2017-ci il 10 fevral tarixli 1235 nömrəli Fərmanının 5.5-ci bəndinin icrası məqsədilə "Azərbaycan Respublikasında qida təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə dair 2019-2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı" hazırlanmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2017-ci il 10 fevral tarixli 1235 nömrəli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi yaradılmışdır.

Milli təhlükəsizlik sistemində təkcə iqtisadi deyil, həm də sosial və ekoloji təhlükəsizliyə tabe olan ərzaq təhlükəsizliyinin yeri mühümdür. Ərzaq təhlükəsizliyi ölkənin ərzaq müstəqilliyi ilə birbaşa bağlıdır və ərzaq ehtiyaclarının əsas hissəsini öz daxili istehsalı hesabına təmin edir. Əhalinin ərzaq məhsulları ilə təmin olunması dövlət üçün həlli vacib olan sosial-iqtisadi problemlərdən birisidir. Bu problemin həlli milli, iqtisadi, sosial, demografik və ekoloji amillərin ən geniş spektrini əhatə edir. Məhz bu səbəbdən də dövlət səviyyəsində sosial-iqtisadi sistem ərzaq təhlükəsizliyi ilə sıx bağlıdır.

Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində daxili bazarda daxili ərzaq payının ərzaq təhlükəsizliyinin yeganə meyarı ola bilməyəcəyi xarici ticarət məhdudiyyətlərinin mövcudluğu ilə ifadə edilir. Daxili ərzaq bazarının sabitliyini qorumaq üçün aqrar-sənaye komplekslərinin, kənd təsərrüfatı istehsalçılarının inkişafına dəstək xüsusilə aktualdır. Aydındır ki, Azərbaycanda ərzaq təhlükəsizliyi sisteminin təhlili və qiymətləndirilməsi üçün

mövcud olan göstəricilər sistemləri indiki mərhələdə ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinə problemlər və təhdidlər səbəbindən bütün risk sahələrini əhatə etmir.

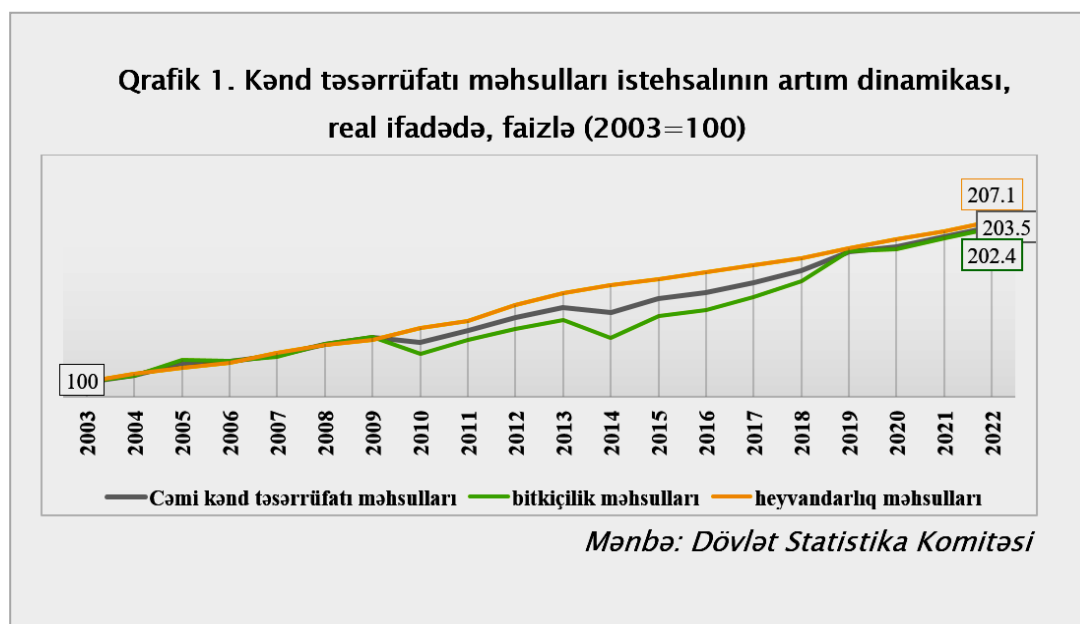
Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində innovasiyaların rolu

Həyata keçirilən ərzaq təhlükəsizliyi proqramları qəbul ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında böyük rol oynayıb. "Yeni bilik tutumlu resursa qənaət edən texnologiyalar, bilik iqtisadiyyatı və investisiyalar kənd təsərrüfatının bu günü və gələcək inkişafını, kənd təsərrüfatı məhsullarının saxlanması və emalını, regionların və bütün ölkənin ərzaq təhlükəsizliyini müəyyən edir, bazar şəraitində istehsalın rəqabət qabiliyyətini təmin edən əsas amillərdir" (Orapkov, 2014).

Ölkədə etibarlı ərzaq təhlükəsizliyinə nail olmaq üçün aqrar sektorun inkişafına göstərilən dövlət qayğısı çoxşaxəlidir və davamlı xarakter daşıyır. Respublikamızda "Aqrolizing" ASC-nin fəaliyyəti dövlət tərəfindən dəstəklənir. Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun kredit portfelinin 60-70%-i kənd təsərrüfatı istehsalına və kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı sahələrinə yönəldilir. Fermerlər torpaq vergisi istisna olmaqla, bütün növ vergi ödənişlərindən azaddırlar. Müasir meliorasiya, irriqasiya sistemləri dövlət investisiyaları hesabına qurulur.

"Görülən tədbirlər hesabına son 2003-2022-ci illər ərzində kənd təsərrüfatına investisiya qoyuluşu 10,9 dəfə yüksəlmiş, kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsi 41,4 faiz genişləndirilmiş, xüsusilə də intensiv inkişaf hesabına aqrar sahədə real istehsal həcmi 2 dəfədən çox artmışdır. Bu artım həm heyvandarlıq, həm də bitkiçilik məhsullarının istehsalı üzrə təqribən eyni səviyyədə olmuşdur" (Fikrətzadə, 2023).

Bunu aşağıdakı qrafikdə görə bilərik (**qrafik1**):

Qrafik 1. Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artım dinamikası, real ifadədə, faizlə (2003=100) (mənbə: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi-<https://www.stat.gov.az>)

Hazırda aqrar sahə üzrə subsidiya tədbirləri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 27 iyun tarixli 759 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının subsidiyalaşdırılması Qaydası" ilə müəyyən edilən təkmilləşdirilmiş mexanizmlər vasitəsilə həyata keçirilir. Mövcud mexanizm çəvikliyi və fermerlərə verilən subsidiyaların

kənd təsərrüfatı istehsalının inkişaf aləti kimi funksionallığının yüksəldilməsini təmin etmişdir. "İdxalı əvəzləmə kontekstində müasir kənd təsərrüfatı siyasətinin optimallaşdırılması meyarı kimi ərzaq təhlükəsizliyinin nəzərdən keçirilməsi onun təkmilləşdirilməsinin aşağıdakı perspektivli istiqamətlərini əsaslandırmağa imkan verir: dəstək və həvəsləndirmə əsasında süd və ət məhsulları istehsalında özünütəminat səviyyəsinin yüksəldilməsi, heyvandarlığın inkişafı, mühafizəsi, ərzaq məhsullarının sosial-iqtisadi əlçatanlığı bu aqroyeyinti sənayesinin inkişafının dövlət dəstəyi və stimullaşdırılması ilə yanaşı, əhalinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması üçün dövlət səviyyəsində kompleks tədbirlərin qəbulunu nəzərdə tutur" (Гусейнов, 2017).

Ölkənin etibarlı ərzaq təminatına nail olmaq üçün aqrar sektora daimi dəstək öz bəhrəsini verib. Bu və digər tədbirlər nəticəsində ölkəmizin aqrar sektorunda ərzaq məhsulları istehsalı imkanları xeyli artmışdır. "Hazırda kənd təsərrüfatının inkişafı üçün kompleks tədbirlər görülür. Bununla yanaşı, daha sürətli inkişaf imkanlarına malik olan prioritet sahələr də vardır. Bunlar idxalın əvəzləşdirilməsinə yönələn və ölkədə ixracın artmasına dəstək olan sahələrdir" (Yaqubzadə, 2019).

Əgər Azərbaycan Respublikasının müstəqillik qazandığı ilk illərdə onun ərzaq təminatı əsasən idxal hesabına təmin edilirdisə, indi bu nisbət yerli istehsalın xeyrinə dəyişib. "Aqrar sahədə həyata keçirilən islahatlar və görülən tədbirlər barədə danışarkən, qeyd edək ki, lizinq fəaliyyətinin genişləndirilməsi nəticəsində hazırda bazarda artıq azad və rəqabətli şərait formalaşmış" (Şəfiyev, 2022).

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə həyata keçirilən birbaşa dövlət dəstəyi tədbirlərinin əsas istiqamətlərini aşağıdakı kimi təsnifləndirmək olar (**şəkil 1**):

Şəkil 1. Aqrar sahə üzrə mövcud olan birbaşa dövlət tədbirlərinin strukturu (mənbə: Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi- <https://agro.gov.az>)

Həyata keçirilən çoxistiqamətli dövlət dəstəyi tədbirləri hesabına kənd təsərrüfatı üzrə texnika parkının yenilənməsi, aqrotexniki xidmətlərə əlçatanlığın, eyni zamanda, toxum, gübrə və pestisid kimi istehsal vasitələri ilə təminatın artırılması istiqamətində öz müsbət nəticəsini vermişdir. Kənd təsərrüfatında intensiv inkişaf trendi formalaşmış, innovasiyalardan istifadə genişlənmiş, "ağıllı kənd təsərrüfatı" həllərinin tətbiqinə başlanılmışdır.

Aqroparkların yaradılmasında əsas məqsəd rəqabətqabiliyyətli və innovativ texnologiyalara əsaslanan aqrar-sənaye istehsalının inkişafına şərait yaratmaq, bu sahədə sahibkarlığı dəstəkləmək, qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafını təmin etmək və istehsalatda məşğulluğun artırılmasıdır.

Azərbaycanda aqroparkların yaradılması kənd təsərrüfatı sahəsində biliklərin kommersiyalaşdırılmasına kömək etməklə yanaşı, onun innovativ artımına, aqrar-sənaye kompleksinin ümumi modernləşdirilməsinə, səmərəliliyin artırılmasına və iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə töhfə verir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 21 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş "Aqroparklar haqqında Nümunəvi Əsasnamə"nin tələblərinə uyğun olaraq İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyi tərəfindən 2023-cü ildə hazırlanmış reyestrinə əsasən "2-si dövlət, 22-si özəl olmaqla ümumilikdə 24 aqropark qeydiyyatı alınıb. Hazırda 22 aqropark fəaliyyətə başlayıb, 2 aqroparkda isə tikinti-quraşdırma işləri aparılıb. Qeydiyyatı alınmış aqroparklarda 2023-cü ildə buğda istehsalı 41 min ton, arpa istehsalı 24 min ton, dən qarğıdalı istehsalı 31 min ton, şəkər çuğunduru istehsalı 78 min ton, kartof istehsalı 14 min ton, soya istehsalı 1,2 min ton, pambıq istehsalı 11 min ton, silos üçün qarğıdalı istehsalı 52 min ton və yonca istehsalı 11 min ton olub. İstehsal olunan 41 min ton buğdanın 66%-i ərzaqlıq, 18%-i toxumluq, 16%-i yemlik buğda olub. Bundan əlavə, 2023-cü ildə aqroparklar tərəfindən 96 milyon manatlıq məhsul satışı həyata keçirilib" (<https://www.iqtisadiyyat.az>).

Müasir şəraitdə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün ərzaq və onların istehsalı üçün xammal sahəsində yerli istehsal güclərinin inkişafına, eləcə də idxalın azaldılmasına dəstək olunması da əsas olmalıdır.

Aqroparkların yaradılmasında məqsəd fermerlərə və kənd təsərrüfatı işçilərinə, o cümlədən qida sənayesinə elmi biliklərin ötürülməsi, onlara yeni texnologiyaların tətbiqi üzrə təlimlərin keçirilməsidir. Beləliklə, aqroparklar bilavasitə, həm də elmə aid olan təşkilatlardır. Hazırda Gəncə və Lənkəran şəhərlərində aqroparkların yaradılması daha məqsədəuyğun hesab edilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, innovasiyalar kənd təsərrüfatının və ərzaq kompleksinin spesifik üstünlüklərinin reallaşdırılması üçün əlverişli şərait yarada bilər. Təbii ki, bu halda intensiv inkişaf amili həlledici rol oynayır. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının artırılmasında və səmərəliliyinin yüksəldilməsində innovasiyaların əsasında kənd təsərrüfatı istehsalının daima yeniləşdirilməsinə imkan verən innovasiya prosesləri durur. "İnnovativ addımlar özündə elm və texnikanın qarşılıqlı əlaqəsinin güclənən inkişafını əks etdirir. Bu da məhsuldar qüvvələrin, texnologiya, idarəetmə metodları və istehsalın təşkilində özünü göstərir" (Mustafayeva və Hətəmov, 2022).

Müasir şəraitdə aqrar sektorun innovativ inkişafı öz əhəmiyyətinə və dividend faydalarına görə hətta zəngin təbii sərvətləri də üstələyir.

Yüksək texnoloji innovativ texnologiyaların yaradılması, onların əldə edilməsi və tətbiqi sosial-iqtisadi inkişafın və global rəqabətin mühüm amillərindən sayılır. Aqrar istehsalın ardıcıl inkişaf etdirilməsi və sahənin keyfiyyətli iqtisadi artımını yalnız onun innovativ əsasının yaradılması təmin edə bilər ki, bu da investisiya dəstəyi ilə sıx bağlıdır. Aqrar sahənin innovasiya aktivliyinin yüksəldilməsi öz növbəsində həm istehsalın texniki-iqtisadi səviyyəsini yüksəltməyə, həm də investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması üçün şərait yaratmağa imkan verir. Deməli, innovasiya-investisiya amilləri aqrar sahənin səmərəliliyinin artmasının əsasını təşkil edirlər.

Nəticə. Belə bir qənaətə gəlmək olar ki, ərzaq bazarının və əhalinin yüksək keyfiyyətli ərzaq məhsulları ilə təmin olunmasının mühüm şərtləri ərzaq bazarının tam fəaliyyətinə və inkişafına töhfə verən mövcud təbii istehsal, sosial, elmi, texniki, innovativ və investisiya

resurslarından elmi əsaslandırılmış normalara uyğun olaraq məqsədyönlü və səmərəli istifadə edilməsidir.

Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədilə yeniliklər müxtəlif üsullarla həyata keçirilir. Hər bir metodu tətbiq etmək üçün texnologiyanın mahiyyətini, mövcud potensialı, son məhsul bazarı, iqtisadi mühit və ən əsası menecmentin səriştəsi haqqında biliklər əldə etmək vacibdir. Bütün bunlar uğura gedən yolda maneələri dəf etmək üçün nəzərdə tutulur. İnnovativ qida texnologiyaları istehsal olunan qida məhsullarının çeşidini genişləndirəcəkdir.

Kənd təsərrüfatında innovasiya prosesində əsas rolunu investisiyaların həcmi ilə müəyyən edilən yeni texnika və texnologiyaların əldə edilməsi oynayır. İnvestisiya dinamikası və innovativ texnika, o cümlədən yeni texnologiyalara tələbat ölkədə və regionlarda kənd təsərrüfatının innovativ inkişafını şərtləndirən əsas amillərdir. Problemin həlli kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının yeni texnologiyalarına intensiv və total keçidlə mümkündür ki, bu da fermerlərə istehsal olunan məhsulun maya dəyərini azaltmağa, istehsal həcmi artırmağa və istehsal itkilərini azaltmağa imkan verəcək.

Ölkənin həm iqtisadi təhlükəsizliyinin, xüsusən də ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi dövlətin istənilən şəraitdə dinamik inkişaf etməsinə imkan verir. Yüksək dərəcədə innovativ fəaliyyət xarici istehsalçıların daxili bazarların inkişafına təsirini azaltmağa imkan verir ki, bu da rəflərdə Rusiya mallarının mövcudluğunun payının artmasına kömək edəcəkdir.

Zaman keçdikcə innovativ inkişaf yolu yerli kənd təsərrüfatının rəqabət qabiliyyətinin artırılmasının əsasına çevrilir. Bu müstəvidə aqrar sektorda innovativ potensialın reallaşdırılması istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsi vacib rol oynayır. Dünya təcrübəsinin göstərdiyi kimi, aqrar sahənin uğurlu intensiv inkişafı innovasiyalardan istifadəni tələb edir.

Beləliklə, innovativ inkişaf yolu yerli kənd təsərrüfatının rəqabət qabiliyyətinin artırılmasının əsasına çevrilir. Bu kontekstdə Azərbaycanın aqrar sektorunda innovativ potensialın reallaşdırılması istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsinin vacibliyini vurğulamaq lazımdır. Dünya təcrübəsinin göstərdiyi kimi, ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində kənd təsərrüfatına və qida sənayesinə uğurlu və davamlı innovasiyaların tətbiqi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Fikrətzadə, F., Babayeva, V. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı innovasiyalarının tətbiqinin stimullaşdırılması// Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı.-2022, №4.-C.9-23.
<https://www.agroeconomics>.
- 2.Fikrətzadə,A. Kənd təsərrüfatına investisiya qoyuluşu 10,9 dəfə yüksəlib, aqrar məhsulların ixrac həcmi 6,9 dəfə artıb (15.10.2023) - <https://www.azertag.az>
- 3.Hüseynov,T. İnnovasiyalı aqrar islahatın formalaşmasında informasiya məsləhət xidmətinin rolu//Azərbaycan aqrar elmi.-2018.-№5.-S.205-206.
www.agroazjournal.org
- 4.Qasimov, F.H, Nəcəfov, Z.M. (2009) İnnovasiyalar: yaranması, yayılması və inkişaf perspektivləri. Bakı: Elm, 416 s.
<http://www.elibrary.edu.az>
- 5.Qeydiyyatda alınmış aqroparkar üzrə göstəricilər açıqlanıb. (20 Fevral 2024)...-
<https://www.iqtisadiyyat.az> > post
- 6.Mustafayeva,R., Hətəmov,A. və b. Aqrar iqtisadiyyat/R.Mustafayeva, A.Hətəmov, M.Həsənova, F.Süleymanov..-Bakı: Mütərcim, 2022.-304 s.
<https://www.researchgate.net>

7. Şəfiyev, M. Heydər Əliyev Azərbaycanda ərzaq təhlükəsizliyinin banisidir //Xalq qəzeti. - 2022.- 11 iyun. - № 122. - S. 6.

<http://www.xalqqazeti.az>

8.Yaqubzadə,S. Aqrar sahəyə investisiya qoyuluşlarının təkmilləşdirmə istiqamətləri//ADAU-nun Elmi Əsərləri.-Gəncə.-2019.-№2.-S.163-166.

[https:// www.journals.adau.edu.az](https://www.journals.adau.edu.az)

9.Гусейнов, М. Влияние инновационного развития на обеспечение продовольственной безопасности экономики Азербайджана// Российское предпринимательство. – 2017. – Том 18. – № 14.-С.2195-2205.

<https://www.cyberleninka.ru>

10. Огарков С., Огарков А. Роль инноваций и инвестиций в обеспечении продовольственной безопасности // Никоновские чтения. -2014. - №19. - С.220-222.

[https:// www.cyberleninka.ru](https://www.cyberleninka.ru)

11. Храпцов, И. Основные направления инновационного развития сельского хозяйства региона// АПК: экономика и управление.-2009.-№ 10.-С. 3-9.

[https:// www.istina.msu.ru](https://www.istina.msu.ru)

РОЛЬ ИННОВАЦИЙ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Вугар Мурадов¹, Парвиз Мамедов²

Резюме

Цель исследования-выяснить роль инноваций в обеспечении продовольственной безопасности, в развитии инновационной деятельности в регионах.

Методика исследования-Научно-исследовательская работа написана на основе существующей теоретической и методологической базы.

Практическое значение исследования-Результаты исследования могут послужить теоретической основой для дальнейших исследований проблемы.

Результаты исследования - В исследовании было показано, что применение успешных и устойчивых инноваций в сельском хозяйстве и пищевой промышленности имеет большое значение в обеспечении безопасности пищевых продуктов, и было ясно, что решение этой проблемы возможно с интенсивный переход на новые технологии сельскохозяйственного производства.

Научная новизна исследования раскрывается в следующих положениях: 1. Уточнено и расширено понятие продовольственной безопасности государства, а также обосновано разделение продовольственной и производственной составляющих в рамках продовольственной безопасности; 2. В системе национальной безопасности определено место продовольственной безопасности, которая является предметом не только экономической, но и социальной и экологической безопасности.

Ключевые слова: Сельское хозяйство, аграрная экономика, продовольственная безопасность, инновации.

THE ROLE OF INNOVATION IN ENSURING FOOD SECURITY

Vugar Muradov¹, Parviz Mamedov²

Summary

The purpose of the study is to clarify the role of innovation in ensuring food security and in the development of innovation activity in the regions.

Research methodology - The research paper is written on the basis of the existing theoretical and methodological framework.

Practical importance of the study - The results of the study can serve as a theoretical basis for further research on the problem.

The results of the study - The study showed that the application of successful and sustainable innovations in agriculture and the food industry is of great importance in ensuring food safety, and it was clear that the solution to this problem is possible with an intensive transition to new technologies in agricultural production.

The scientific novelty of the study is revealed in the following provisions: 1. The concept of food security of the state is clarified and expanded, and the division of food and production components within the framework of food security is justified; 2. The national security system defines the place of food security, which is the subject of not only economic, but also social and environmental security.

Keywords: Agriculture, agrarian economy, food safety, innovations